

KADININ ÇALIŞMA HAYATINA GİRMESİYLE OLUŞAN AİLE İÇİ ROLLER SİSTEMİNDEKİ DEĞİŞİM VE DİN İLİŞKİSİ (NİĞDE ÖRNEĞİ) *

Harun GEÇER**
Celaledin ÇELİK***

Özet

Bu çalışmada bir Anadolu şehri olan Niğde’de yaş, eğitim düzeyi, gelir seviyesi, dini tutum gibi çeşitli değişkenler açısından farklılıklar gösteren çalışan kadınların, çalışmaya başlamasıyla aile içindeki roller sistemindeki değişim ve din ilişkisi incelenmiştir. Mülakat ve gözlemlerimizle birlikte 201 çalışan kadın katılımcıyla anket ve mülakat çalışması yapılmıştır.

Sanayi devrimiyle birlikte şehirlere kırsaldan göç artmış ve geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçiş hızlanmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içerisinde ve toplumda birçok şey değişime uğramıştır. Baba otoritesinin değişmesinden çocuk yetiştirmeye kadar birçok konu artık geleneksel olanın dışında ve modern olgu ve gerçekliklerle ele alınmaya başlanmıştır. Bu değişimden belki de en çok etkilenen unsurlardan biri de çalışan kadınların, çalışmaya başlamasıyla dini düşünce ve değerlerdeki değişim olmuştur. Dinin pratik boyutunda zamanla azalma yaşanmış ve dinin daha bireysel ve ahlaki boyutu ön plana çıkmıştır.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; kadının çalışma hayatına, ev dışı gelir getiren bir faaliyet olarak, girmesiyle toplumun temel taşlarından birini oluşturan aileyi ve onu oluşturan bireyleri derinden etkilemiş gözükmektedir. Aile kurumu, hızlı değişim sürecinde bireye hem bir sığınak görevi gören bir liman olmakta hem de değişimin odak noktasında bulunarak yeni diyebileceğimiz duruma alışmaya çalışmaktadır. Çalışmamıza katılan katılımcılarımızdan kendisini dindar olarak görenlerle görmeyenler arasında her iki kesimde aile ilgili temel düşüncelerinin modern aile paradigmasıyla örtüşüyor olması, değişimin tüm toplumu kapsadığını göstermesi açısından anlamlı bulunmuştur. Araştırmada, milli eğitimde öğretmen ve memur olarak çalışan kadınların, çalışma hayatına girmeleriyle aile içerisinde roller sistemindeki değişim ve buna bağlı olarak dini değer ve tutumlarındaki değişimin din sosyolojisi bakımından incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal değişim, Kadının çalışma hayatına girmesi, Aile içi roller sistemi, Din.

---

* Bu makale “Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim Ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2016, Dan: Prof. Dr. Celaledin ÇELİK) adlı çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi ABD, (harun.gecer@gumushane.edu.tr.com)

*** Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi ABD, (celikc@erciyes.edu.tr)

THE CHANGE OF ROLES SYSTEM IN FAMILY DOMESTIC AND RELIGION RELATIONS CAUSED BY THE ENTRY OF WOMEN INTO BUSINESS LIFE

(A CASE STUDY IN THE TOWN OF NIGDE)

Abstract

In this study, In Niğde, an Anatolian city, with the start of women to working life, the change and religious relationship of the role systems of working women in families have been investigated in terms of various variables such as age, education level, income level and religious attitudes. A questionnaire has been made along with the interviews and observations with the participation of 200 working women.

With the industrial revolution, the migration from the countryside to the cities has increased and the transition from traditional extended family to modern nuclear family accelerated. With the entry of women into working life, a lot of things in the family and in society have changed. From the change of the Father's authority to raising children, a lot of issues have begun to be dealt with the realities apart from traditional ones. Perhaps one of the elements mostly affected by religious thoughts is the change in values with the commence of womens to working life. In spite of the decrease in the practical extent of religion, the more individual and moral dimensions have come into prominence.

According to the results of the study; as money yielding activity into home, woman's entering to working life seems to deeply affect individuals and the family that constitutes one of the cornerstones of the community. The family ,deeply affected by religious values and thoughts, retaining the traditional ones and transferring from generation to generation is trying to get used to the situation that can be called new both in the process of rapid change is a port that serves as a refuge to the individuals and locating in the new focus of the change. The overlap of the main ideas about the family with modern paradigm is found meaningful in terms of indicating that the change comprises the whole community, among those attending our study both considering themselves as religionist and non-religionist.

In the study, with the entry of women working as teachers and civil servants in the national education to working life, the change of roles in their families and accordingly the change in religious values and attitudes have been investigated in terms of sociology of religion.

Key words: Social Change, Gender, The entry of Women into working life, Roles sisystem in family, Religio

Giriş

Bu araştırmanın konusunu, teorik düzeyde, toplumsal bir kategori olarak kadının çalışma hayatına girmesi, ev dışı çalışma hayatına katılmasıyla kadının aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini tutum ve davranışlarına yansımaları, pratik düzeyde ise gelenekselden moderne evrilen ailenin tüm unsurlarının bu evrilme sürecinden çeşitli şekillerde etkilenmesinin din sosyolojisi bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

Aile insanlık tarihi boyunca özellikle de ilk dönemlerinde her şeyden önce dini bir cemaat olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta İslam olmak üzere bütün semavi ve evrensel boyuttaki dinlerde aile ile ilgili hususlar başat rol oynamıştır. Ancak modernleşme ve sekülerleşme ile birlikte onun dini fonksiyonlarında önemli değişiklikler müşahade edilmiştir. Aile şekilleri de dinin işlevlerinin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aile içerisinde otoritenin baba veya annede olması bu açıdan önemli bir husustur (Günay, 2000, 240). Bu değişim içinde özellikle Türk aile yapısı, köyden kente göçle birlikte, çok derin bir şekilde etkilenmiş ve aile ve aile bireylerinin rollerini etkilemiştir. Çağın ihtiyaçlarına göre yetiştirilmesi gereken çocuklar eğitimlerini ve becerilerini artık aile yerine okullardan almaktadır. Bu durumda artık aileyi çocuğun bir mesleğe sahip olabilmesi için gerekli olan bilgi ve beceriyi verebilen bir kurum olmaktan çıkarmıştır. Bunda tarımla meşgul olan aile yapısındaki iş bölümünden uzaklaşma etkili olmuştur (Çağatay, 1991, 103).

Değişimin yaşandığı diğer bir alan ise kadın hareketleri bağlamında toplumsal cinsiyet tartışmalarıdır. Bu konu ile ilgili günümüzde hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur. Cinsiyetin bir sorun haline getirilmesi, bilim ve felsefe yoluyla değil, tepkisel hareketler bağlamında gerçekleşmiştir (Takiş, 2013, 3). Günümüz kadın hareketleri tüm dünyada feminist hareketlerle ilişkilendirilerek tartışılma eğilimindedir. Feminizmin çıkış noktası, kadınların entelektüel yeteneklerinin erkeklerden farklı olmadığı ama eğitim şekillerinin onları ev içinde hizmet etmeye şartlandırdığı ve bu sebeple felsefe, bilim ve sanatla meşgul olamadıkları şeklinde geliştirilmiştir. Bu çıkış noktasına yaslanarak ilk feminist yazar ve düşünürler kadınlarında erkeklerle birlikte laik ve genel eğitimden faydalanarak aile dışında çalışabileceklerini hararetli bir biçimde savundular. Bu düşünceler feminizm hareketini kamusal alanda eşitlik ilkesine yönlendirmiştir. Kamusal alanda eşitlik istemi kadınların kamu alanında erkeklere açık olan her işte çalışabilmelerini ve sahip oldukları tüm siyasi haklara ulaşabilmelerini sağlayacak ve böylece kadınla erkek arasındaki keskin ayrımcılık için çözüm geliştirilebilecekti düşüncesi savunulan temel düşünce olmuştur (Yüce Tar, 2013, 56).

Kadının özel ve kamusal alanda sınırlılıklarını belirleyen temel unsurlardan biri de din olarak görülmüştür. Din toplumda kadının konumunu da belirleyecek çeşitli öğretiler geliştirmiştir. Kadın ve çocuk ortaçağ boyunca denk bir statü ile var olmuşlardır. Her ikisi de akli melekelerden ve muhakeme yeteneğinden yoksun olarak görüldükleri için babanın otoritesine bağlı

olmuşlardır. Erkek çocuk farklı olarak büyüyüp babanın çevresine kabul edildiğinde bu daireden çıkıp annenin üstünde bir statü elde etmektedir. Dini metinler bu statü farklılığını gerekli görmüşler, kadının kocasına, çocukların babasına itaatini bir dini bir vecibeye dönüştürerek sonucunda ödül veya ceza vaadinde bulunmuşlardır. Öyleyse kadının ve çocuğun babaya içgüdüsel bir bağlılık geliştirdiği söylenemez. Babanın statüsünün kadın ve çocuğun üstünde konumlandırılması, bunun sürekli olarak dini metinlerle düzenleme ihtiyacı bunu ispatlar niteliktedir (Çeler, 2013, 168-169). Hak arayışı içindeki kadın hareketi genellikle dini kendi mücadelesinde karşı tarafa konuşlandırma eğilimindedir. Bu bağlamda söz konusu İslam dini olduğunda genellikle dinin temel dinamikleri değil de onun zaman içerisinde ortaya çıkan geleneksel yorumları eleştiri konusu yapılmıştır. İslam dininin temel kaynaklarının, içinde bulunulan toplumsal dinamikleri ile bir anlatıya dönüştürülerek aslında İslam'ın öngörmediği kısıtlamaların dayatıldığı iddia edilmiştir. İslam'ın kökeninde kadın erkek eşitliğinin var olduğu iddia edilmiştir. Bundan dolayı uygulamada ortaya çıkan cinsiyetler arası eşitsiz rol dağılımları ve kadınların ezilmesi, İslam'ın gerektiği gibi tatbik edilmemesinden kaynaklanmaktadır. İslamiyet esasında kadın ve erkeklere eşit haklar vermiş, kadının eğitim almasına, ev içi sorumluluklarını erkeklerle paylaşmasına müsaade etmiştir (Göle, 2011, 138-139). Bu anlamda asr-ı saadet dönemi mitik bir anlatıya dönüştürülerek çözüm arayışı içine girilmiştir. Bu çözüm şekli Batı kaynaklı ve tepkisel olması yönüyle birçok kesim tarafından eleştirilmiştir.

Kadın konusu ne şekilde ele alınırsa alınsın artık tüm yönleriyle geleneksel hayatın dışında bir söylem ve mücadele alanı olarak varlığını her geçen gün pekiştirmektedir. Kadınlar kamusal alanın, günümüzde güçlü birer unsurları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kadınlar küçük yaşlardan itibaren yüksek seviyede düşünce içeren bir toplumda kadının konumuna etki eden ilişkilerle ilgili çok fazla tartışmanın içinde kendilerini buluyorlar ve televizyon izlerken ve kitap okurken aktif bir şekilde bunları arıyorlar. Kadınların yaşamlarının kontrolünü gerçekten üstlenebilme çabalarında romantik aşk karmaşasını meydana getiren unsurlar artık tamamıyla evlilikle ilişkili değiller. Neredeyse tamamı hayatlarının büyük bölümünde ücretli bir işte çalışacaklarının farkındalar ve çoğu, iş yeteneklerini gelecekteki özerkliklerinin temeli olarak görmektedirler (Giddens, 2014, 56-57).

Bu çalışma kadının geleneksel rol değişimini, Niğde ili Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan öğretmen ve memurlar kadınlar bağlamında konu edinmektedir.

Kadının Geleneksel Rol Değişimi ve Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları

Tiyatrodan esinlenerek oluşturulan rol kavramı sosyolojik bir terimdir. Rol, örgütlü sosyal bir yapı içinde bireyin bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları, ayrıcalıkları ve diğer pozisyonlardaki insanlarla etkileşimi yönlendiren kuralları gösterir. Bir kişinin içinde bulunduğu birçok rolden söz

edilebilir (annelik, babalık, öğretmenlik, askerlik gibi). Toplumsal cinsiyet rolleri ise kadınlara ve erkeklere atfedilen çeşitli rolleri ifade etmektedir. Kadınların ve erkeklerin, toplumun yazdığı "senaryo" ya bağlı kalarak rollerini "oynamaları" beklenir. Toplumsal cinsiyetten kastedilen bu rollerin toplum içerisinde cinsiyet kalıp yargılarını veya toplumun ortaya koyduğu cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılır. Özelde, terim, geleneksel anlamda kadın veya erkekle ilişkili rolleri içine alır (Dökmen, 2015, 28-29). Rol ve statü birbirleriyle olan yakın ilişkilerinin yanı sıra çift anlamlı olarak da kullanılan iki terimdir. Örneğin rol kavramıyla ilişkili iki ana gelenekten söz edilebilir. Biri sosyal psikolojiye diğeri antropolojiye ait olan her iki yaklaşımdan da sosyoloji yararlanmıştır. Rol ve statü kavramlarını sosyal bilimler terminolojisine etkili bir biçimde tanıtan eser Ralph Linton'm 1936'da yazdığı "İnsan incelemesi" adlı antropoloji ders kitabıdır (Kasapoğlu, 1994, 217). Bu anlamda Rol ve statü kavramları kendini yoğunluklu olarak aile içinde oluşturur ve bu yoğunluğu, türevler halinde aile dışına taşır. Bu durum ailenin rol ve statü beklentilerinin ilk hayata geçtiği yer olmasından kaynaklanmaktadır. Aile içinde anne, baba, kadın, erkek, kız çocuğu, erkek çocuğu rol seti çeşitliliğinde her biri incelemeler gerektiren toplumsal realite yansımalarıdır. Bundan dolayı, kadınların bir toplumda oynadığı rollerin bir dizilimini göz önüne almaksızın, kadının toplumsal konumunun ciddi bir şekilde belirlenemeyeceği kabul edilmektedir. Toplumsal roller, içinde filizlendikleri sosyo-kültürel çevreden soyutlanamazlar. İnançlar, norm ve yasalar ve tercihler toplumsal rolü zorunlu olarak etkilerler. Rol ve statü kavramlarının ayrılması analitik bir ayırmadan ibarettir. Çünkü rol kuramının esasında rol beklentilerinin ortaya çıkarılması yatmaktadır. Rol beklentileri neyin yapılması gerektiği, normlar, neyin tercih edildiği, değerler, mevcut durumun ne olduğuna göre sınıflandırılabilir. Bundan dolayı rol beklentilerinin incelenmesi direkt olarak statü kavramıyla (hak ve görevler toplamıyla) ilişkili hale gelmektedir (Kasapoğlu, 1994, 219).

Mesleki rolü, çalışılan yer, etkinlik ve işlevler açısından tanımlayabiliriz. Kadının verimli ve gelir getirici etkinliğini yürüttüğü herhangi bir yer çalıştığı yerdir. Fakat çocuğunun bakımını sağlama ve onu yetiştirme kadar mesleki rolünü de yeterince ifa edebilmesi kısmen de olsa çalıştığı yere, yaptığı işin esnek olmasına ve resmiyetine bağlıdır. Üretim araçları üzerindeki sahip olduğu denetim hakkı kadına önemli avantajlar sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile kadının statüsüne ilişkin göstergelerin başında ekonomik yaşama katılım, mülkiyetin denetimi ve ürettiği ürünler gelmektedir. Kadının karşılaştığı en önemli sorun burada, istihdam edilmesiyle doğurganlığı nasıl bir arada götüreceği olmaktadır. Hem gelir getiren bir işte verimli bir şekilde çalışıp hem de analık sorumluluğunu hakkıyla yapabilmesi mümkün müdür? (Kasapoğlu, 1994, 225).

18.yüzyılın sonları, üretim araçlarının değiştiği ve savaşların ekonomik olmaya başladığı dönemlerdir. Bu dönemde kadının annelik görevi sıklıkla hatırlatılır ve kutsallaştırılır. Günümüze kadar varlığını sürdüreceği olan bir söylem oluşturularak kadına her şeyden önce bir anne olduğu hatırlatılmaya başlanır. Böylece bir baskı aracına dönüşecek olan bir kavram üretilmiş olur: Annelik içgüdüü!

Kapitalist ekonomik sistem insanın iş gücü kıymetini anlamıştır. Demografi, nüfusu kontrol altına alan ve bunun sürdürülebilir hale getiren bir bilim olarak inşa edildi bu dönemde. Artan nüfus bir ülke için refah ve zenginlik anlamına geliyordu. Böylece çocuğun ekonomik değeri anlaşılmıştır. İnsan bütün zenginliklerin temelidir, bütün öteki maddeleri işleyecek birincil maddedir (Çeler, 2013, 173-174).

Toplumsal yapılar bireyleri emek ve üretim, iktidar ve tabi oluş, arzu ve cinsellik, prestij ve statüyle bağlantılı olarak konumlandırır. Bir kişinin yapılar içinde konumlanış biçimi kişinin kendine karşı davranışından, kişiye kurumsal ortamda nasıl davranılacağına kadar davranış kodlarını içinde barındırır. Kişinin içinde bulunduğu kamusal veya bireysel ortamlara göre konumu, değişken şekiller alarak, ortaya çıkar. Kendine, başka bir kişiye veya ortama göre sürekli bir değişiklikten söz edilebilir.

Eleştirel toplum kuramı açısından, yapıların dikkate alınmasının asıl sebebi, toplumsal eşitsizliğin kuruluşunu ve sebeplerini açıklamasıdır. Bazı insanların diğerlerine nispeten daha özgür ve maddi olarak daha üst bir gelire sahiptirler. Bu durum onların toplumsal konumlarının sunduğu olanakların birikmiş etkisi olarak açıklanır. Bu gibi insanlar hayatlarında daha fazla seçeneğe sahiptirler ve birçok avantajlı durumlara kolayca erişebilirler. Kast, sınıf, ırk, yaş, etnik köken ve tabii ki toplumsal cinsiyetle tanımlanan toplumsal gruplar, öznel kimliklerden çok yapısal eşitsizlik eksenlerini adlandırır. Bu konuları işgal edenler kurumsal kurallara ve normlara bağlılıklarına ve kurumda kendi çıkar ve amaçlarını takip edişlerine bağlı olarak, birbirlerine göre ayrıcalıklı veya dezavantajlıdır. Yapısal bir açıklama fırsat eşitsizliğini, ezmeyi ve tahakkümü anlamının bir yolunu sunar. Bu açıklama bireysel fail aramaz; çoğu eyleyenin eşitsizliğin, ezmenin ve tahakkümün üretimiyle az çok suç ortağı olduğunu düşünür (Young, 2009, 49). Bu bağlamda toplumsal yapılar içinde özellikle kamusal alanda erkek egemen bir yapının belirgin bir şekilde üstünlüğü olduğu iddia edilmiştir. Üstünlüğü elinde bulunduran erkek egemen yapı tüm çıkarları kendi egemenliğini pekiştirecek ve sürdürecektir şekilde kuruguladığı yönünde eleştirilmiştir. Akis, Özakın & Sancar (2009, 246), "Ataerkillik büyük ölçüde yapısal analizlerle ya da yapısalcı yaklaşımlarla beslenmiş bir kavram ve erkek egemenliğini sürekli kılan toplumsal ve siyasal yapıları anlayabilmeyi sağlıyor. Ataerkillik kavramı dikkatimizi hep yapılaraya çeker. Mesela kadının karşılıksız ev-içi emeğine dayalı heteroseksüel tek eşli evlilik, erkek emeğini merkeze alan işgücü piyasası, askerlik ve vergi vermeye dayalı vatandaşlık temelli ulus-devlet yapıları... Bunlar hep erkek egemenliğini tesis edecek şekilde yapılanmıştır." Demıştır. Kadınsılık veya erkeksilik yaklaşımı çağımızın toplumsal kalıpları arasında belli değerler içerisinde yetişen bireyin, üretim-tüketim-egitim-eğlence ve özel hayat gibi yaşam alanlarında yine toplumsal olarak belirlenen sınırlar içerisinde çizilir. Bizzat insan oluşturmaya çalıştığı iktidar biçiminin tutsağı olmuştur (Selek, 2012, 119). Kadınlık ulus devlet ve milliyetçilikte sembolleştirilir, vatan dişileşir ve namusa dönüşür. Kendi varoluşunu aileye ve kadına yaslar ve bu erkek rollerinin militarizme dönüştürülüp kadın üzerinde egemenlik

kurmasıyla pekişir. Askere erkeklerin alınması ve vatani dolayısıyla namusu yani kadını koruma görevi erkeği bir adım önde tutarak hâkimiyetini pekiştirir (Selek, 2012, 124).

Cinsiyet tartışmaları bu konuda belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bah'da 1960 sonrası yaşanan cinsel devrim, cinsellikle alakalı birçok kavramı tartışmaya açmış, postmodern düşünürler de kavramsal anlamda tüm yapıların çözümlenebileceğini ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı cinsiyetle ilişkilendirilen, kadını ve erkeği kapsayan, tüm kavramlar sorgulanmış ve bu kavramların hepsi birer kültürel unsurlara bağlanarak kurgusal hale getirilmiştir. Kurgu olduğu düşünülen tüm kavramlar inşa edilmiştir ve yeniden inşa edilmeye açıktır. Bu kavramlar derinlemesine sorgulanabilirler ve yeniden tanımlanabilirler. Cinsiyet kadim dönemlerden başlamak üzere kurgusal bir unsur olarak heteroseksüel yapısını "Tanrı'nın yaratışına uygun" olduğu, yani fitri olduğu inancından, Aydınlanma sonrası ise "doğal" olduğu iddiasından alarak günümüze kadar getirilmiştir. Zaman içinde Tanrı fikrinin aşınması ve doğanın zapt edilmesi fitrî ya da doğal cinsiyet yorumlarının önemini kaybetmesine yol açmıştır. Bu tür geleneksel temellerinden arındırılan cinsiyet artık insanın inşasına açık bir konuma getirilmiş oldu (Şişman, 2007,604). Cinsiyetin temellendirilmesinde rol oynayan dini ve doğal (biyolojik) referansların sorgulanması, kadının toplum içindeki cinsiyete dayalı iş bölümünü de tartışmalı hale getirmiştir. Kadına ya da erkeğe özgü denebilecek alanlar unisex bir görünüme büründürülmüştür. Cinsiyet günümüzde artık, geleneksel temel ayrımların bir dayanak noktası değil; olsa olsa tüketimin bir nesnesi olarak görülebilir. Pazarlanan, seçilen, imaj yönelimli cinsiyet kimlikleri, kadın erkek ayrımı olmaksızın, bedenle birlikte inşa edilebilen verili bir sistemler bütünü haline gelmiştir.

Aile içi roller sisteminde oluşan iç dinamiklerdeki ağırlığı oluşturan unsurlardan en önemlilerinden birisi de güç kavramıdır. Bir toplum veya gurupta gücü elinde bulunduran taraf, yaşadığı alana hâkimiyet sağlar. Bu anlamda ekonomik alan aile içerisinde parayı eve kimin getirdiği üzerinden bir güce dönüşmüştür. Maddi geliri sağlayan eş eve genellikle egemen olur. Eğitim düzeyi dengesizlikleri de bu güce katkı sağlayan unsurlardandır. Aile içerisindeki güç dengesinin eşit bir şekilde dağılması demokratik aileyi doğurur. Aksi takdirde birinin diğerine boyun eğmesi ve kabullenmesi boyutunda ilişki şekillenir (Sayın, 1991, 529). Geleneksel toplum yapısı içinde kadın belirleyen değil belirlenen, özne değil nesne olarak kendine yer bulmuştur. Ona biçilen ve sonra da özellikle söylemsel düzeyde kutsallaştırılan yegane görev anne olmaktır. Bu görev, her ne kadar aynı saiklerden hareket etmese bile, hemen hemen tüm toplumlar tarafından kadının asli vazifesi olarak görülmüştür. Özellikle aydınlanma dönemi düşünürleri günümüze kadar etkisini sürdürecektir olan anne, eş, çocuk söylemini geleneksel olanın dışında yeniden kadının ikincil konumunu pekiştirecek tarzda üretmişlerdir.

Jean-Jacques Rousseau'nun 18. yüzyılın sonlarına doğru yayımladığı pedagojik romanı Emile bu yeni annelik söyleminin amentüsü haline gelir. Mutluluğu kocasına hem arkadaş hem eş olarak eşlik etmekte ve çocuklarını

sevgiyle ve özveriyle bakmakta bulan kadın tipi Emile' in sevgili eşi Sophie'de cisimleşir. Rousseau için annelik ve genelde de iyi ve şerefli bir kadınlık halinin toplumsal aktarımı her şeyden önce gene kadınlara aittir. Küçük kızın eğitilmesi görevini annesi üstlenmeli ve ona bağımlılığın kadınlığın doğal durumu olduğunu öğretmelidir. Anneler kendilerini tamamen işine adanmalı ve eve kapanmalıdırlar. Evi çekip çevirecek olan kadındır, erkek ev işleriyle ve çocukların eğitimiyle arada sırada ortaya çıkarak ilgilenmelidirler. Bugüne kadar sürececek olan bu anlayışla babanın ilgisizliği meşrulaştırılmış olur. İdeal anne rahibe karakterine uyar daha çok. Evi onun manastırındır artık. Kamusal ve özel alan ayrımının keskinleştiği 19. Yüzyılın burjuva toplumunun temelleri de söylemsel düzlemde kadın ve erkek ilişkilerine de taşınmış oluyordu. İnşa edilen aşılmaz duvarların bir tarafında kadınlar diğer tarafında erkekler konumlandırılır. Kadın dört duvar arasında kendi mutlu yuvasını yaratan, çocuklarını doğdukları andan itibaren emziren, bakan, besleyen annedir. Kadınlık ve annelik arasındaki bu doğal eşitleme modern ailenin ve daha geniş anlamda modern toplumun kabul ettiği temel bir önerme haline gelir (Çeler, 2013, 176).

Bu tartışmalar, toplumsal yapı içinde rollerin zaman içinde değiştiğini göstermektedir. Verili bir şekilde atfedilen roller, özellikle kamusal alana hâkim olan güç tarafından, yine kendi konumunu pekiştirecek şekilde tanımlanma eğilimindedir. Modern dünyada roller, geleneksel olanın dışında yeniden oluşturulmuş ancak bu oluşum kadına tam olarak kamusal alanın kapılarını açmamıştır. Bu dönem içinde annelik yeniden icat edilmiş ve kadınlıkla annelik arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. Kadınlar ekonomik anlamda, "takviye edici" ucuz iş gücü olarak, zaman zaman iş hayatının içinde olmuştur. Kadın üzerine kurulan söylem, savaş dönemlerine, ekonomik krizlerin yaşandığı zamanlara veya erkek iş gücünün azalıp artmasına göre "dalgalı" bir seyir izlemiştir.

Aile İçi Değişen Roller Sistemi ve Dindarlık ilişkisi

Kadınlık ve erkeklik normlarını aile içinde çocukluk döneminde kazandığımız söylenebilir. Gücü ve saygınlığı çocuk evde çoğunlukla babada görmektedir. Baba eve gelme ya da ayrılışlarıyla özgür edimlerini ortaya koyarak erkek çocuğun dikkatini anneden daha fazla çeker. Çocuk kısa zamanda, ev içi karar almada, sözü geçmede, herkesten üstün bir rol oynamada baba olmanın, yani erkek olmanın, oynadığı rolü anlar. Evde herkesin babanın sözüne boyun eğdiğini, annenin sıklıkla baba otoritesi üzerinden konuştuğunu anlayan çocuk, erkekliğin kadınlıktan daha üstün bir rolü olduğunu idrak edecektir. Erkeğin egemenliği doğal bir sürece dayanmaz. Bunu erkeklerin kendi çıkarlarını korumak için yasalar çıkarmalarına ve tarihi dönemlerde erkek egemen olmayan toplumların da varlığıyla delillendirebiliriz. Yani erkek egemen toplumun oluşması belli bir savaşım sonucunda ortaya çıkmıştır diyebiliriz (Adler, 1998, 145-146).

Toplumdaki pozisyonunu meşrulaştırmak için erkek anlayışın ileri sürdüğü kendisine bu durumun doğa tarafından bahşedildiği görüşünün yanı sıra erkeğin başvurduğu başka bir delil de, kadının yetersiz bir canlı olduğu anlayışıdır. Erkek bu anlayışında tedirgindir. Yasalarla bunu tahkim etmek ister. Felsefi ve edebi anlatılarla kadını ve aklını küçümsemek önemsizleştirmek için elinden geleni

yapar. Kadınla rekabetten korkar hep. Eline geçirdiği statü ve gücü kaybetmemek için türlü türlü yollara başvurur. Her ulusun anlatılarında, atasözlerinde ve nüktelerinde aşağı bir varlık gibi görülür kadın, geçimsiz, titiz, kuş beyinli ve aptal diye tanımlanır. Mesela Strindberg, Moebius, Schopenhaur, Weininger gibi yazarlar, kadına karşı bunun gibi bir tutumla karşımıza çıkar. Halbuki kadının yetersizliğiyle ilişkilendirilen birçok unsur haklı nedenlere dayanmaz. Göze çarpan hiçbir başarı elde edemeyerek ileri derecede bir yetersizliği sergileyen erkeklerin sayısı o kadar çoktur ki, buradan kadınların yetersizliğine sayılan nedenlerden daha çok malzeme bulunup aynı şey erkek için iddia edilebilir (Adler, 1998, 150-155). Ailenin oluşumu cinsi güdüler, neslin devamı ve ekonomik sebepler gösterilmiştir. Özellikle kadının anne olma güdüsü bunu gerekli kılmıştır. Böylelikle çocuk doğurmak ve ona bakmak annenin temel rollerinden biri haline gelmektedir. Bir birine sıkı bir şekilde bağlı olan bu hususlardan ilk ikisi güdüsel bir davranış olsa da ekonomik sebepler sosyaldır ve aile içerisindeki rollerin belirlenmesinde ilk çağlardan itibaren belirleyici etkileri vardır (Gökçe, 1991, 217-218). Anneye yüklenen çocuk yetiştirme sorumluluğu aynı oranda suçluluğu da beraberinde getirir. Geleceğin teminatını yetiştiren anneler, çocuklarının gelecekte iyi bireyler olmalarından da sorumluydular. Çocuğun üzerinde mutlak bir etkiye sahip olan anne, onun canı veya adam olmasından da mutlak anlamda sorumluydu. Bundan dolayı annelik mesleği dışında başka şeylere ilgi duyan, kendi arzu ve isteklerinin izinden giden anneler ahlaksız olarak nitelendirildiler (Çeler, 2013, 177).

Kadın hayatın bir tarafında iş hayatı, diğer tarafında aile hayatının getirdiği sorumluluklar ile kendi hayatı içerisinde büyük savaşım vermektedir. Aile hayatına ağırlık verdiğinde iş hayatında işi ikinci plana atan ikinci sınıf bir çalışan olmakta, denge iş lehine işlemeye başladığında da kendisinin benimsediği geleneksel kutsal görevi olan iyi anne ve iyi eş olma rollerinden ödün vermekte, bu durum ise kadını ruhsal çöküntüye itmektir (Pur, 1992, 23-29). Bir toplumda değerlerin ifade edildiği ve simgelendiği temel mekanizmalar, kişinin üstlendiği sosyal rollerdir. Sosyal roller toplum içerisinde yaş ve cinsiyet gibi çeşitli etkenlere göre farklılık gösterir. Örneğin bir babanın rolünü, ekonomik, siyasi, dini ve diğer rollerden daha yukarıda tutması beklenir (Topçuoğlu, 2010, 4).

İş ve yaşam taleplerinin çatışması, genellikle aileler üzerinde büyük stres kaynağı olarak algılanmaktadır. Bu anlamda, iş ve aile yaşamı arasında açık bir etkileşimin varlığına da işaret edilmektedir. Kadınlar için sadece ev içi rolün, erkekler için de gelir getiren birey rolünün uygun olduğu görüşü, "tek rol ideolojisi" ile açıklanmaktadır. Ancak, kadının çalışma yaşamına etkin biçimde katıldığı modern endüstri toplumlarında, kadınlar için ikili rol ideolojisi yaygınlaşmış ve hem kadınların hem de erkeklerin iş ve aile rollerinin giderek karmaşıklaşan etkisi, toplumda her iki rol ideolojisi arasında yaşanan çatışma, eşlerin rol ve statülerinin yeniden ele alınmasını, buna bağlı olarak farklı tür çalışma şartları ve modellerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır (Hablemitoğlu, 2009, 67).

Toplumsal rol, statünün davranış boyutudur. Statüye sahip olunur fakat rol oynanır. Buna göre rol, belli bir statünün gerektirdiği görevleri yapma ve onun ayrıcalıklarından ve haklarından yararlanma biçimidir. Statüye ilişkin haklar ve ödevlerle bireyin yapması gereken davranışlara toplumsal rol beklentileri denir (Doğan, 1993, 65). Kadınlar ekonomik anlamda üretimin bir parçası olmadan önce yüzyıllarca süren bir toplumsal yapının içerisinde, toplumun bir ferdi, vatandaşı, erkeklerle eşit haklara sahip bir birey olduklarını ispatlamak için mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Ancak, toplumun neredeyse tamamının yarısına tekabül eden kadınlar toplumsal hayatın içindeki sürekli ikincil konumda olması kadının çalışma yaşamına ilişkin dengesiz gelişmelerin sürekliliğine sebep olmuştur (Şahin, 2002, 25).

Biyolojik cinsiyetini verili bir şekilde anne-baba genlerinden alan birey, yaşadığı sosyal çevrenin verilerini de, aile başta olmak üzere, zamanla genişleyen bir yelpazede kendini şekillendirir. Ailenin sosyal sınıfı, dini, ırkı, Cinsiyet anlayışı ve diğer tüm anlayışları kişiyi derinden etkiler. Çeşitli sosyal kurumlar yoluyla sınıf atlasa da mensup olduğu ailenin sosyal sınıfından kendini tamamen soyutlayamaz. Toplumun, ontolojik, epistemolojik ve etik varlığının sürekliliğini ya da vatandaş sağlama işlevini aile kurumsal olarak sürdürür. Ailenin, ulusal, dini ve etnik açıdan kutsal sayılıp denetim altına alınmaya çalışılması, onun bu işlevleri açısından bir birey ve toplumun birbirini üretmesinde temel bir kurum olarak aile ve onu oluşturan kişilerin bedenleri, devletler, dinler ve bütün otoriteler için müdahale edilen ve denetlenen bir varlıktır (Bayhan, 2013, 147-148). Başta İslam dini olmak üzere tüm yüksek tipli dinler kadın erkek ayrımını bir veri olarak almaktadır. Bu veri üzerinden de din bazı sosyal değerler oluşturur. Din, toplum içinde var olan ikilemler üzerinden adalet ve hakkaniyet esasını baz alarak sosyal değerleri inşa etme yoluna gider. İşte dinin esas aldığı önemli farklılaşmadan birisi de kendini kadın-erkek, karı-koca ayrışması gibi hususlarda gösteren cinsiyet rolü farklılaşmasıdır. Bazı feminist hareketler dinin cinsiyet ayrımcılığı yaptığını iddia etseler de, cinsiyet ayrımı ile cinsiyet ayrımcılığının bir ve aynı şey olmadığını görmek gerekmektedir. Cinsel ayrımcılığın dini bir takım durumlarla desteklenmeye çalışılması ve bunun toplumsal yönünün göz ardı edilmesi bu durumu değiştirmez. Din menşei yaratma kuramının temel paradigmasında genel olarak erkek tohum kadın topraktır. Kadın ve erkek bir birini tamamlayan unsurlardır (Aydın, 2013, 322-323).

Yapıcı (2016, 54) dinlerin belli bir toplumsal yapının içinde vücuda geldiğini ve kadının toplumsal konumunun salt dinin kendisinden kaynaklanmayacağını vurgulayarak şöyle demiştir: "Dinler, tanrı ve insan anlayışına bağlı olarak kendilerine has bir dünya görüşü oluştururken içinde geliştikleri sosyokültürel yapıyla karşılıklı ilişki (etkileşim) içerisine girerler. Dolayısıyla ataerkil yapıya bağlı olarak şekillenen toplumsal cinsiyet çerçevesinde dinde kadının yeri ve değeri konusundaki tartışmaları izlerken, dinin beraberinde getirdiği dünya görüşü ile model olarak ileri sürdüğü kadın ve erkek anlayışının toplumsal yapıdan etkilenerek biçimlendiği olgusunu göz önünde bulundurmak

gerekir. Özellikle Semitik-İbrahimi gelenek içerisinde yer alan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet ataerkil bir yapılanmayı ön plana çıkarttıkları ya da böyle toplumsal yapıda geliştikleri için bunların kadınlara yönelik tutumlarında erkek hâkim bir yaklaşım baskın hale gelmiştir." Geleneksel toplumdaki modern topluma doğru evrildikçe toplumsal cinsiyet rollerinin değişim gösterdiği görülebilir. Ancak geleneksel dönemde kadının ezildiği ve yok sayıldığı söylemleri dışlayıcı, üstten bir bakış açısını yansıtmaktadır ve tamamen doğru değildir. Ayrıca modern dönemde kadının tamamen özgürleştiğini, dahası kadının yaşadığı dışlanma, ötekileştirilme, ikincilleştirilme ve nesneleştirme gibi olumsuzlukların tamamen ortadan kalktığını söylemek gerçekte bağdaşmaz. Bu konuda özellikle Batı dünyası karşısında savunmacı ya da tamamen kabullenmeci bir yaklaşım sergilemek ilmi bir yaklaşımı temsil etmekten uzak görülmektedir (Yapıcı, 2016, 91-93).

Toplumumuzda kadın sorununun sağlıklı bir temelde ele alınamayışının bir sebebi, ahlakçı bir tonla kadının yüceliği söylemi üzerinden hareket edilmesidir (Takış, 2013, 3). Bunun yanında kadının konumunu tarihselci bir bakış açısıyla "toplumdan kurtarmak" diyebileceğimiz bir söyleme oturtmak Müslümanların İslam'ı tecrübe ediş biçimlerini zan altına alarak tarihsel tecrübeyi yok saymaya götürmektedir. Tarihselci yaklaşım veya diğer modernist söylemlerin asıl olarak Batı fikriyatını merkeze alarak, kendi konumlarını, asıl kabul ettikleri Batı düşüncesine yaklaştırma çabalarının bir kültürel yenilmişlik ve kompleksin ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, dini metinlerin günlük yaşam içinde bir tecrübeye dönüştürülme noktasında farklı anlatıların ortaya çıkardığı zorluklar da mevcuttur. Dini metinler üzerinden yapılan yeknesak okumaların, Müslüman kadını "arkaik" bir geçmişe, "nostaljik" bir hapsedme tavrı hala sürmektedir diyebiliriz. Zamanı ve mekanı yeniden inşa edecek bir anlatının oluşturulamayışı bugün Müslüman kadının en büyük zorluğu gibi görünmektedir.

Bulgular ve Yorum

Yöntem

Çalışmamız bir saha çalışmasıdır. Çalışma hayatına giren kadınların aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini düşünce ve davranışa yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmamızda pratik anlamda uygunluğundan dolayı örneklem yöntemleri olan anket ve mülakat çalışmaları birlikte kullanılmıştır (Çıngı, 1994, 2-15). Yaptığımız saha çalışmaları yapısal fonksiyonel kuramın perspektiflerine uygun araştırma teknikleri bağlamında oluşturulup incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Sayıltıları ve Denenceleri

1. Sayıltılar

Araştırmanın dayandığı temel sayıltılar şunlardır:

1. Literatürdeki bilimsel çalışmaların sonuçları doğru kabul edilmiştir.

2. Kendileriyle anket ve mülakat yapılan kişiler soruları içtenlikle ve doğru cevaplamışlardır.

3. Örneklem ana kitleyi temsil edecek niteliktedir.

4. Araştırma için kullanılan model ve araştırma yöntemleri doğru tespit edilmiştir.

2. Denenceler

Denence, verili bir kuram içindeki kavramlar arasında gözlenen ilişkiyi (genellikle bir bağı ya da nedensellik ilişkisini) yansıtan, test edilmemiş bir saptamadır. Denencenin test edilmesi, bir denencenin bilimsel açıdan sınanmasını kapsar ve bundan dolayı, hem irdelenmekte olan kavramlar arasında olduğu varsayılan ilişkinin hem de testin yapılabilmesi için toplanması gereken verilerin kesin bir saptamayla ortaya konmasını gerektirir. Araştırma problemin çözümü aşamasında sayılarla ifade edilebilir sosyo-kültürel özelliklere ulaşmayı sağlayacak, ilişkisel açıklamaları mümkün kılacak ve yapılandırılmış soru formunun/anketin esasını oluşturacak denenceler aşağıda sunulmuştur.

Bu çalışmanın genel varsayımı; modernleşmeyle birlikte Türk aile yapısının geleneksel normlarının bir değişikliğe uğramış olmasına dayanır. Bu genel varsayım ışığında aşağıdaki denenceler oluşturulmuştur.

1. Değişimin gerçekleştiği bir unsur da kadınların modern anlamda iş gücüne ve çalışma hayatına katılmalarıdır.

2. Çalışma hayatına katılan kadınların aile içindeki geleneksel rolleri değişmiştir.

3. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre eş olma rolleri değişmiştir.

4. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre annelik rolleri değişmiştir.

5. Çalışma hayatına katılan kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmaları, aile içi roller sisteminde geleneksel rollerden uzaklaşmasına yol açmıştır.

6. Çalışan kadınların dindarlık algısı farklılaşmıştır. Bu farklılaşma, geleneksel dindarlık kalıplarından uzaklaşma yönündedir.

7. Kadının çalışma hayatına katılması ile dindarlık anlayışında ahlaki boyut öne çıkmıştır.

8. Çalışma hayatına katılan kadınlar, dindarlığın bilgi boyutuna daha fazla önem verirler.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, Niğde’de yaşayan ve Milli Eğitim Bakanlığı’nda görevli öğretmen ve memurların, çalışma hayatına katılmalarıyla aile içerisindeki rollerinin farklılaşması ve bu değişimin dini tutum ve davranışlara yansımaları ile sınırlıdır. Çalışmamız Niğde merkez ve merkeze bağlı okullarda görev yapan, çeşitli sosyo-ekonomik durum ve eğitim düzeyindeki öğretmen ve memur kadın çalışanları kapsamaktadır. Çalışmamız tümüyle kadının çalışma hayatına girmesiyle aile içi rol değişimini ve bu değişimin dini tutum ve davranışa yansımalarını tam olarak yansıtmaya da bu bağlamda çalışılan konuların sınırlılığı dikkate alındığında ülkemizde aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini göstermek açısından tipik bir örnek çalışma sayılabilir.

Yine araştırma, belli bir zaman diliminde yapılacağından, araştırmaya katılanların zaman içerisinde tutum ve davranışlarının değişebileceği düşünülebilir. Dolayısıyla bu çalışma, yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmada elde edilen veriler araştırmaya katılanların verdikleri cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır.

Ampirik araştırmalar, belirlenen örneklem ile sınırlı olduklarından, bu araştırmada da elde edilecek olan sonuçlar, örnekleme alanı ile sınırlıdır.

Evren ve Örneklem

1. Evren

Evreni, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elamanlar bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu anlamda evren, tanımlaması kolay ama ulaşılması güç olan genel evren ve araştırmacının doğrudan gözleyerek ya da seçilmiş bir örnek üzerinden gözlemlerden yararlanarak hakkında görüş bildirebileceği, ulaşılabilen, somut çalışma evreni olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Karasar, 2000, 21).

Bu tanıma göre kadının çalışma hayatına girmesiyle oluşan aile içi roller sistemindeki değişim ve din ilişkisini konu alan çalışmamızın genel evreni, Türkiye’deki tüm çalışan ve evli kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma evreninin çok geniş bir alanı kapsamaması nedeniyle ve araştırmadan emek ve zaman bakımından tasarruf kazanmak amacıyla anket uygulaması ve gözlemler, Niğde örneğinde yapılmıştır. Çalışma evreni ise, Niğde ilinde yaşayan ve milli eğitim bakanlığına bağlı okullarda görev yapan öğretmen ve memur kadınlardan oluşmaktadır.

2. Örneklem

Örneklem seçimi, tesadüfi, kota ve monografik olmak üzere üç şekilde olabilir. Tesadüfi örnekleme, evrende bulunan her bir unsurun örnekleme girme imkânının eşit düzeyde olması gerekir. Kota örneklemede, ana kütlelin modelini araştırmanın amacına uygun kategorilerden oluşmaktadır. Monografik örnekleme ise, mevcut bilgiler çerçevesinde ana kütlelin herhangi bir alt gurubunun, ana kütleliyi temsil edeceği varsayılarak, örneklem seçilir (Arslantürk, 1995, 87-93). Bizde çalışmamızda kota örnekleme tekniğini kullandık.

Araştırma evreni olarak düşündüğümüz Niğde ilindeki çalışan kadınların tümü üzerinde uygulama yapmanın imkansızlığından dolayı kota örnekleme yöntemiyle anket uygulaması yaptık. Çalışan evli kadınları, önce kamuda çalışan kadınlar sonra da milli eğitim bakanlığına bağlı merkez ve merkeze bağlı okullarda çalışan öğretmen ve memurlar olarak sınırladık. Bu tercihimizde diğer kamu kurumlarından izin almanın zorluğu bir yana, milli eğitimin kadın çalışanı anlamında bünyesinde en fazla kişiyi barındırması ve içerisinde sosyo-kültürel anlamında çok çeşitli kişilerin bulunması etkili olmuştur. Anketimizi evli ve çalışan olan 200 kişiye uyguladık. Ayrıca çalışan kadınların aile içi roller sistemindeki değişim ve bu değişimin dini tutum ve davranışa yansımaları daha ayrıntılı tespit etmek için 16 evli ve çalışan kişiyle kartopu yöntemini kullanarak mülakat çalışması yaptık.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaş Değişkenine Göre Dağılımları

	n	%
35 yaş ve altı	73	41,2
36 – 45 yaş arası	89	50,3
46 yaş ve üstü	15	8,5
Toplam	177	100,0

Araştırmaya katılanların yaş değişkenine göre dağılımları Tablo 1’de incelenmiştir. Araştırmaya katılanların %50,3’ü 36-45 yaş grubunda, %41,2’si 35 yaş ve altı yaş grubunda bulunan bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Gelir Değişkenine Göre Dağılımı

	n	%
1000 TL – 2500 TL arası	27	14,7
2500 TL – 5000 TL arası	128	69,6
5000 TL – 7500 TL arası	26	14,1
Diğer	3	1,6
Toplam	184	100,0

Araştırmaya katılanlar gelir durumu değişkenine göre incelendiğinde, araştırmaya katılanların %69,6 gibi büyük bir kısmı 2500-5000 TL, %14,7’si 1000-

2500 TL ve %14,1'i ise 5000-7500 TL arası gelir grubuna sahip bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların En Son Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımları

	n	%
Ortaokul ve dengi okul mezunu	1	0,5
Lise ve dengi okul mezunu	3	1,6
Üniversite veya yüksekokul mezunu	166	90,7
Lisansüstü (Master, doktora vb.)	13	7,1
Toplam	183	100,0

Araştırmaya katılanların %90,7'si üniversite veya yüksekokul mezunu olduğu, %7,1'i lisansüstü mezunu, %1,6'sı lise ve dengi okul mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Kendinizi Dindarlık Bakımından Nasıl Görüyorsunuz?

	n	%
Çok dindarım	4	2,3
Dindarım	103	58,9
Biraz dindarım	65	37,1
Dindar değilim	3	1,7
Toplam	175	100,0

Çalışmaya katılanların dindarlık bakımından kendilerini nasıl gördükleri incelenmiş ve %58,9'u kendisini dindar olarak gördüğünü, %37,1'i kendisini biraz dindar gördüğünü belirtmiştir.

Tablo 5. Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumunuz Nedir?

	n	%
Hiç aksatmadan yerine getiriyorum	18	10,2
Çoğunlukla yerine getiriyorum	85	48,3
Aralıklarla yerine getiriyorum	68	38,6
Hiç yerine getirmiyorum	5	2,8
Toplam	176	100,0

Çalışmaya katılanların dini pratikleri yerine getirme durumu incelendiğinde, araştırmaya katılanların %48,3'ü çoğunlukla yerine getirdiğini, %38,6'sı aralıklarla yerine getirdiğini ve %10,2'si ise hiç aksatmadan yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcılardan çoğu çoğunlukla yerine getirdiklerini, bir kısmı aralıklarla yerine getirdiğini, bir kısmı da hiç getirmediğini söylemiştir. Örneğin bir katılımcı "Orta diyebilirim, süreklilik arz etmiyor bazen yapıyorum bazı şeyleri bazen yapmıyorum, çok iyi değil, oruç tutarım ama namaz bir başlar bir bırakırım. Öğrenciyle iç içe yapmak pek hoş gelmiyor bana şeklime bakıyorlar." (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir.

Tablo 6. Çalışma hayatınızda en çok yapabildiğiniz dini uygulamalar nelerdir?

	n	%
Farz olan ibadetlerimi yapıyorum (Namaz, Oruç vs.)	139	57,2
Dini kitaplar okuyorum	64	26,3
Dini programlar izliyorum	33	13,6
Diğer	7	2,9
Toplam	243	100,0

Tablo 6'da araştırmaya katılanların en çok yapabildikleri dini uygulamalar incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %57,2'si farz olan ibadetlerini yaptığını, %26,3'ü dini kitaplar okuduğunu ve %13,6'sı dini programlar izlediğini belirtmişlerdir.

Tablo 7. Likert Ölçeğinde Hazırlanan Tutum Cümlelerine İlişkin Analiz Sonuçları

	1		2		3		4		5		Toplam		Ort.	St.sap.
	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Çalışıyor olmam aile içerisinde düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmeme katkı sağlıyor	24	13,3	13	7,2	2	1,1	62	34,3	80	44,2	181	100	3,9	1,4
Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır	9	5,1	11	6,2	8	4,5	57	32,0	93	52,2	178	100	4,2	1,1
Kadınların iyi bir eğitim alıp çalışmaları onları aile içerisinde daha özgür hale getirmiştir	8	4,5	10	5,6			71	39,7	90	50,3	179	100	4,3	1,0
Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır	78	43,1	47	26,0	3	1,7	48	26,5	5	2,8	181	100	2,2	1,3
Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır	56	30,9	31	17,1	4	2,2	70	38,7	20	11,0	181	100	2,8	1,5

Çalışıyor olmam aile içerisinde düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmeme katkı sağlıyor önermesine araştırmaya katılanların %44,2'si tamamen katıldıklarını ifade ederken, %34,3'ü katıldığını ifade etmiştir. Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır önermesine ise çalışmaya katılanların %52,2'si tamamen katıldığını, %32,0'ı katıldığını ifade etmiştir. Kadınların iyi bir eğitim alıp çalışmaları onları aile içerisinde daha özgür hale getirmiştir önermesine araştırmaya katılanların %50,3'ü tamamen katıldıklarını, %39,7'si katıldıklarını belirtmişlerdir. Erkek toplumsal görev olarak dışarıya dönük, kadın da içeriye (eve) dönük işleri yapmalıdır önermesine araştırmaya katılanların %43,1'i kesinlikle katılmadığını, %26,5'i ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Çalışma hayatı kadının evde eş ve anne olma rollerini azaltmıştır önermesine ise araştırmaya katılanların %38,7'si katıldığını, %30,9'u ise hiç katılmadığını belirtmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin bir katılımcı dinin geleneksel anlamda yorumlanmasının kadının çalışmasına olumsuz yansiyebileceğini " çok muhafazakâr yaşayan insanlar kadınların çalışmaması gerektiğini söylüyor, kadının çalışma hayatından çekildiğinde işsizlik oranlarının azalacağını söyleyenlerden tutunda aile kurumunun düzeleceğini söyleyen insanlar var tabi bunlar hepsi muhafazakâr insanlar. Bu tamamen dine hamledilebilir mi tam edilemez. Dini değerler tamamen çalışmasını demez yani, Arap geleneğinde var erkek egemenliği. Peygamberimizin eşi ticaretle uğraşmış yani. Kadının

erkeklerle bir araya gelip gelmeme durumu daha çok zannedersem.” (Ç.G., 37, Akademisyen) ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı aynı hususta kendi yorumuyla dinin buna engel olmayacağını “Bir kısım diyor ki kadın çalışmamalı, diğer bir kesim işte Hz. Hatice bile çalışıyordu ticaretle uğraşıyordu, ben yine insanın kendi ölçülerinin önemli olduğunu düşünüyorum, dine aykırı bir şey yapmıyoruz ki, helal kazanıp iyi yerlerde harcadıktan sonra din buna olumlu bakar, Allah çalışmayı sever, evde oturun demiyor sonuçta, olumlu etkisi vardır.” (A.A., 38, Öğretmen) cümleleriyle ifade etmiştir.

Başka bir katılımcı yine kadının çalışmasına engel olanın din değil dinin geleneksel yorumu olduğunu “Desteklediğini düşünüyorum ben, bunu çalışmaya başlamadan önce araştırdım ve hala aynı düşünüyordum, dinin kadının çalışmasına engel teşkil ettiğini düşünmüyorum ama kadının yapısından ve geleneklerden gelen bir zorluk olduğunu düşünüyorum. Bu konuda çeşitli araştırmalar okudum, kadının çalışması dini kaynaklarla engellenmiyor daha çok tartışılan gelenekle alakalı, bizim yaşadığımız sorunlar da gelenekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Çalışma dinimizde sonuçta evden cepheye kadar sürer, alimlerin tartışması hep gelenek, örf adetler noktasında ya da ihtiyaçlar noktasında. Örneğin abim de çalışıyor bende ama eve gittiğimizde abimin çalışmasını ailem gündeme alır ama ben hiç çalışmıyordum gibi muamele yaparlar. Abin işte kızım çalışıyor yoruluyor açtır şimdi vs. gibi. Bende işin tuhafı bu durumu yadırgamıyorum.” (A.Y., 40, Öğretmen) cümleleriyle ifade etmiştir.

Katılımcılardan kadının çalışma hayatına girmesinin evde eş ve anne olma rollerini azaltmış sorusuna verdikleri cevaplarla aynı doğrultuda cevaplar vermiştir. Örneğin bir katılımcı “Düşünüyorum tabi ki, şu anda örneğin kızım evde boğazı ağrıyor ve ben onun yanında değilim, çalışmıyor olsaydım kendim uyutacaktım, kendim doyuracaktım, kendim ilgilenecektim, daha fazla ilgili olabilirdim çalışsaydım. Ama şimdi kendime bile vakit ayıramıyorum, şimdi çalışınca çocuğunuzu ya anneanne ya babaanne vs. büyütüyor ister istemez sıkıntı oluyor olmuyor diyene ben inanmam yani gerçekçi olmaz. İşten eve yorgun gidiyorsunuz, şimdi insan hep genç değil yaşımız arttıkça enerjimiz tükeniyor nasıl yetişeceksin her şeye. Ama boş günlerimde fazlasıyla ilgilenmeye çalışıyorum.” (A.A., 38, Öğretmen) demiştir.

Yine başka bir katılımcı “Kendimden feragat etsem bile aksatmamaya çalışıyorum, ama çocuğumu bakıcıya bıraktığım için bana aşırı düşkün bir çocuk oldu bu anlamda bir eksiklik oldu tabi.” demiştir. Başka bir katılımcı kadının çalıştığı mesleğe göre sorunların farklılaşacağını “mesleğimden öğretmen olmamdan kaynaklanıyor, ama polis tanıdıklarım var örneğin 8-5 çalışan çocuklar vs. derken büyük sorunlar yaşadıklarına şahit oluyorum yani.” (L.K., 41, Öğretmen) Cümlesiyle ifade etmiştir. Diğer katılımcılar da benzer cevaplar vermiştir.

Tablo 8. Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	153	84,1
Hayır	20	11,0
Diğer	9	4,9
Toplam	182	100,0

Araştırmaya katılanların %84,1'i kadınların günümüz toplumunda çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini belirtirken, %11,0'ı ise bu duruma katılmadıklarını belirtmiştir. Yapmış olduğumu görüşme sonuçları da yukardaki verileri destekler nitelikte oldukları görülmüştür. Görüşmeye katılanların tamamı kadınların günümüzde çalışmasının ekonomik veya diğer faktörlerden dolayı zorunluluk haline geldiğini belirtmiştir. Bunlardan biri "Düşünüyorum, kesinlikle çalışmalılar bence, birçok sebep sıralanabilir bu duruma, genelde ekonomik sebeplermiş gibi duruyor ama öncelikle kadının kendini gerçekleştirme ve mutlu olması için çalışması gerekiyor, çünkü üretmek insanı mutlu ediyor, üretmek, birilerine bir şeyler öğretmek, orda ürettikçe kendimi daha faydalı hissediyorum mesela. Bunun yanında aldığı para onu farklı bir yönden de tatmin ediyor. Birincisi duygusal anlamda bir tatmin sağlıyor, birinin teşekkür etmesi vs, ikincisi verdiği emeğin parasal anlamda dönüşü seni rahatlatıyor. Günümüz toplumunda kadın dışardan birçok şey edinebiliyor ama bunlar parayla edinilebilecek şeyler, paran olmazsa nasıl elde edeceksin tüm bunları. Diğer bir faktör kadının özgüven sahibi olabilmesi toplumda söz sahibi olabilmesi için, toplum içerisinde belli bir statü kazanabilmesi için ki belli bir statü kazandırıyor çalışmak, çalışmalı." (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Katılımcı burada, kadının çalışmasını ekonomik bir faktör olarak görmesinin yanı sıra toplumsal statüye de vurgu yapmaktadır. Bir başka katılımcı, "Kesinlikle çalışması gerektiğini düşünüyorum, üretken bir toplum olamaz ve kalkınmamız için ilk olarak çalışmalı. Yani evde bir kişinin oturup bir kişinin çalışmasıyla bu işlerin yürümeyeceğini düşünüyorum. Ekonomik anlamda da ayrıca kadının kendisine güven duyabilmesi açısından çalışmalı çünkü kadın çalıştığı zaman kendine güveni daha farklı oluyor. Daha bir ayaklarımız yere basıyor, hani bu maddi olarak değil sadece, yani benim param var deyip hayatı sürdürmek değil sadece, toplumda belli bir statü kazanıyorsun belli bir saygınlığın olduğunu düşünüyorum. Ekonomik olarak kendi annemden yola çıkarak, onun hayatında geçirdiği çok büyük sıkıntılar var ama o sıkıntılara katlanmak zorunda kaldı çünkü ekonomik bir gücü yoktu. Yani benim annem çalışmıyordu babam çalışıyordu ondaki sıkıntıları gördüm ben ve çalışmam gerektiğini düşündüm, gelecekte ben ne yaşayacağımı bilmiyordum, kendim için ya da çocuklarım olduğunda çocuklarımın geleceği için çalışmam gerektiğini düşünüyordum bu yüzden toplumdaki kadınların da tüketici olmaktan ziyade üretici olmaları gerektiğini düşünüyorum. Çalışma anlamında eğer evdeki çalışmalarını da sayarsak tabii bu çalışan kadın açısından iki iş yapıyor gibi bir şey oluyor." (P.A., 40, Öğretmen) diyerek yine ekonomik duruma ve sosyal statüye vurgu yapmıştır. Kadınlar arasından hiç kimse kadınların

çalışmasının zorunluluk olmadığını söylememiştir. Bir kişi zorunluluk olmasının yanı sıra eğer eşinin maddi durumu iyi ise çalışmayabilir demiştir.

Tablo 9. Evinizde ev işleri ve çocuk bakımı gibi işleri kim yapmaktadır?

	N	%
Eşimle birlikte yapıyorum	96	55,5
Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım alıyorum	31	17,9
Anne – babamdan yardım alıyorum	11	6,4
Tek başıma yapıyorum	35	20,2
Toplam	173	100,0

Tablo 9’da evde, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili işlerin kim tarafından yapıldığı incelenmiştir. Tablo ye göre araştırmaya katılanların %55,5’i eşiyile birlikte yaptığı, %20,2’si tek başına yaptığı ve %17,9’u ise kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım aldıkları saptanmıştır. Tablomuzda kadın için geleneksel anlamda tanımlanan rollerin değiştiğini görmekteyiz. Kadının çalışıyor olması ev içinde rollerin büyük oranda paylaşılmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Ev işleri ve çocuk bakımının doğrudan kadının görevi olarak algılandığı geleneksel anlayıştan bu işlerin eşler tarafından paylaşıldığı ya da dışardan yardım aldığı görülmektedir.

Tablo 10. Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu?

	n	%
Evet	156	84,3
Hayır	3	1,6
Kısmen	26	14,1
Toplam	185	100,0

Çalışıyor olmanız sizi ekonomik özgürlüğünüz açısından olumlu etkiliyor mu sorusunun cevabını Tablo 10’da incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %84,3’ü olumlu etkilediğini, %14,1’i ise kısmen olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca çalışmaya katılanların %1,6’sı hayır ifadesini kullanmıştır. Hayır ifadesini kullananların nedenleri ise Tablo 11’de incelenmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı, neden çalışıyorsunuz sorusuna, “bağımlı olmamak, ekonomik özgürlük ve daha iyi

şartlarda yaşamak için çalışıyorum.” (E.K., 31, Öğretmen) demiştir. Katılımcılarımızın hepsi aynı doğrultuda görüş belirtmişlerdir.

Tablo 11. Aile ekonomisine katkı sağlamanız aile içerisinde kararlarda söz hakkınızı artırdığını düşünüyor musunuz?

	n	%
Evet	133	71,9
Hayır	23	12,4
Kısmen	29	15,7
Toplam	185	100,0

Araştırmaya katılanların %71,9'u aile ekonomisine katkı sağladığından dolayı aile içerisinde kararlarda söz hakkını artırdığını düşündüklerini, %15,7'si kısmen artırdığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca %12,4'ü ise bu durumun söz hakkı üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Hayır cevabını verenlerin nedenleri Tablo 13'de incelenmiştir. Kadının çalışması ve eve belli oranda gelir getirmesi, aile içinde alınan kararlarda kadının söz hakkını artırdığını düşünmektedirler. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaştık. Örneğin katılımcılardan biri *“Evet, mesela örneğimi en yakınımından teyzemden verebilirim ev hanımı kendisi, birçok örneğini de verebilirim, teyzem çok fazla karışamaz eşinin kararlarına ve baskıcı tutumuna karşı, ama eşim çalıştığım için fikirlerime daha da değer veriyor diye düşünüyorum.”* (L.K., 44, Öğretmen) demiştir. Başka bir katılımcı *“Artırıyor tabi ki, bir şey alacağımız zaman bu büyük bir eşyada olabilir küçük bir şeyde olabilir oturup beraber karar veriyoruz, çocuklarımızın geleceğiyle ilgili fikir alışverişinde bulunuyoruz, bu karşı taraftakinin senin fikirlerine saygı duyduğunu gösteriyor, parayı nasıl harcamamız gerektiği konusunda ekonomik planlamayı beraber yapıyoruz.”* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Yaptığımız görüşmelerde katılanların tamamı aynı doğrultuda görüşler söylemişlerdir. Kadının çalışması ev içi veya dışı alınan kararlarda ortak hareket etme noktasında olumlu etkisi olduğunu burada görmekteyiz.

Tablo 12. Araştırmaya Katılanların Evlilik Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımı

	n	%
Neslin devamı için bir vazifedir	29	16,8
İki kişinin anlaşmasına bağlı olan tercih meselesidir	139	80,3
Toplumun bir dayatmasıdır	5	2,9

Toplam	173	100,0
--------	-----	-------

Araştırmaya katılanların %80,3'ü evliliği iki kişinin anlaşmasına bağlı olan tercih meselesi olduğunu, %16,8'i neslin devamı için bir vazife olduğunu ve %2,9'u ise toplumun bir dayatması olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun evliliğe dini ve geleneksel açıdan bakmadıkları görülmektedir. Çünkü din, neslin devamı için bir vazife; gelenek ise toplumsal bir zorunluluk olarak görmektedir. İki kişinin anlaşmasına bağlı olarak bir tercih meselesi olan şikkımız modern olanı yansıtmaktadır. Bu anlamda kadınların evliliği modern anlamda anlayıp yorumladıkları görülmektedir.

Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi ile ilgili görüşleri

	n	%
Kadının asli bir vazifesidir	11	6,1
Aile içerisinde eşit bir şekilde paylaşılmalıdır	166	92,2
Aile büyüklerinin katkısı olmalıdır	3	1,7
Toplam	180	100,0

Araştırmaya katılanların %92,2'si çocukların yetiştirilmesinin aile içinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, %6,1'i ise kadının asli vazifesi olduğunu ifade etmişlerdir. Burada ortaya çıkan sonuç, geleneksel anlamda kadının asli vazifesi olarak algılanan çocukların yetiştirilmesi konusunun çalışan kadınlar tarafından böyle algılanmadığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda çocuk yetiştirilmesi rolünün ev içerisinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği görüşü ağır basmaktadır.

Tablo 14. Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

	n	%
Hiç katılmıyorum	84	45,9
Kısmen katılmıyorum	24	13,1
Fikrim yok	9	4,9
Kısmen katılıyorum	48	26,2

Tamamen katılıyorum	18	9,8
Toplam	183	100,0

Tablo 14’de, erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması gerektiğini düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların katılım düzeyi incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %45,9’u hiç katılmadığını, %13,1’i ise kısmen katılmadığını ifade ederken, %26,2’si kısmen katıldığını ve %9,8’i ise tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu soruya katılanların, nedenleri ise Tablo 21’de incelenmiştir. Erkeğin kadınlardan daha güçlü ve statü olarak daha yukarıda olması geleneksel olanı yansıtmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu bunu desteklememiş ve geleneksel görüşün dışında görüş belirtmişlerdir.

Tablo 15. Kadın için ideal olan meslekler

	1. Sırada		2. Sırada	
	n	%	n	%
Öğretmen	115	69,3	20	24,4
Doktor	9	5,4	16	19,5
Memur	5	3,0	9	11,0
Ev hanımı	4	2,4		
Diğer meslekler	33	19,9	18	22,0
Hemşire			19	23,2
Toplam	166	100,0	82	100

Araştırmaya katılanlar için, kadın için ideal olan mesleklerin neler olduğu Tablo 15’te incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %69,3’ü öğretmenliğin ideal bir meslek olduğunu, %5,4’ü doktorluğu ve %3,0’ı memurluğun en ideal meslek olduğunu ifade etmişlerdir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı “*Kadının da yapacağı meslekler olduğunu düşünüyorum mesela öğretmenlik mesleği, tabi her mesleği yapamaz demiyorum.*” (L.K., 44, Öğretmen) demiştir. Yine başka bir katılımcı “*bazı meslekler kadınlara daha uygun örneğim öğretmenlik, hemşirelik, ebelik, kadın hastalıkları doktoru, Kur’an kursu öğreticisi.*” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir.

Tablo 16. Sizce ev kadınları mı yoksa çalışan kadınlar mı toplumda daha saygın bir yere sahiptir?

	n	%
Ev kadınları	6	3,3
Çalışan kadınlar	116	64,1
Her ikisi de	59	32,6
Toplam	181	100,0

Ev kadınlarının mı yoksa çalışan kadınların mı toplumda daha saygın bir yere sahip olup olmadığı Tablo 16’de incelenmiştir. İnceleme sonucunda araştırmaya katılanların %64,1’i çalışan kadınların, %3,3’ü ev kadınlarının ve %32,6’sı ise her ikisinin de saygın bir yere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu tabloda baskın olarak çalışan kadınların sosyal statüsünün yüksek olduğu belirtilmiştir. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin bir katılımcı “*Evet, kendimden güçlü hissetmiyorum ama dışardaki insanlar sen çalışınca sana daha bir ayrı değer veriyorlar yani çalışınca farklı davranıyorlar. Bu yüzden genellikle ilk tanıştığında öğretmen olduğumu söylemem.*” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir. Bir başka katılımcı “*benim kuzenlerim çalışmıyor mesela onları veya ev hanımlarını küçümsemek için söylemiyorum ama onlarla farklı dili konuşuyoruz en basitinden, örneğin bilimsel konularda cevaplarının çok basit olduğunu görebiliyorum, ya da çeşitli bilimsel konularla ilgili aile içerisinde ilk olarak kuzenlerim değil de ben yönlendirici konumda oluyorum. Kendi çocuklarıyla ilgili şeyleri bile bana danışabiliyor yani.*” (N.S.K., 23, Psikolojik Danışman) demiştir. Bir başka katılımcı “*saygınlık görüyorsun daha fazla, tabi bu çalıştığım hizmet birimine göre değişiyor örneğin üniversitede çalışıyor olmam ki daha önce farklı yerlerde çalışmıştım, insanlar sorduğunda yani çevremde, toplumda çok etkileniyor senin statüden, karşı taraftakinin tepkisini değiştiriyor bu senin verdiğin bir şey değil toplum bunu böyle algılıyor. İllaki her yerde ben çalışıyorum diye koşturmana gerek yok o sorduğunda sen cevap verdiğinde bazı toplumsal algılar var seni o algılar çerçevesinde bir kalıba oturtuyor zaten.*” (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Burada çalışan kadınlar daha çok toplumun kendilerine verdiği bir sosyal statüden bahsetmişlerdir. Toplumsal algı çalışanın konum olarak daha yukarıda olduğu yönündedir.

Tablo 17. Evde sorumluluk paylaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?

	n	%
Her iş ortak yapılmalıdır	91	51,4
Ev işleri tamamen kadınlara aittir	1	0,6

Kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapmalıdır	31	17,5
Erkeğin ve kadının yapacağı işler farklıdır	48	27,1
Diğer	6	3,4
Toplam	177	100,0

Tablo 17’de araştırmaya katılanların evdeki sorumluluk paylaşımı hakkındaki görüşleri incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre araştırmaya katılanların %51,4’ü her işin ortak yapılması gerektiğini, %27,1’i erkeğin ve kadının yapacağı işlerin farklı olması gerektiğini, %17,5’i ise kadın yapamayacak durumda olduğunda erkek yapmalıdır, düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu tabloda ev içi rollerin ortaklaşa paylaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çalışan kadınlar ev içi sorumluluk paylaşımı konusunda geleneksel rollerin dışında görüş belirtmişlerdir.

Tablo 18. Araştırmaya Katılanların Çalışma nedeni

	1		2		3		4		5		6		Toplam		Ort.	St.sap.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Ev gelirine katkıda bulunmak	59	53,6	18	16,4	20	18,2	11	10,0	2	1,8			110	100	1,9	1,1
Kendi maddi ihtiyaçları karşılamak	20	22,0	21	23,1	30	33,0	19	20,9	1	1,1			91	100	2,6	1,1
Sevdiğim iş ile meşgul olduğum için	64	49,2	18	13,8	20	15,4	28	21,5					130	100	2,1	1,2
Çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlamak için	38	30,2	48	38,1	20	15,9	18	14,3	2	1,6			126	100	2,2	1,1
Yükselme şansım olduğu için					2	6,1	1	3,0	28	84,8	2	6,1	33	100	4,9	0,6
Diğer	2	25,0	1	12,5	1	12,5	1	12,5	1	12,5	2	25,0	8	100	2,0	1,9

Araştırmaya katılanların çalışma sebeplerini önem sırasına göre incelendiğinde; ev gelirine katkıda bulunmak birinci sırada yer alırken, sevdiğim iş ile meşgul olmak ikinci sırada, çocuklara daha iyi gelecek hazırlamak için ise üçüncü sırada en önemli sebepler olarak ortaya çıkmaktadır. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcılar çalışma nedeni olarak daha çok ekonomik sebepleri ileri sürmüşler ve diğer sebepler bunu takip etmiştir. Örneğin bir katılımcı *“Başta para için çalışmaya başlamıştım. Sonradan para için değil de gerçekten faydalı bir şeyler yapmak için çalıştığımı anladım. Gençler için çalışıyorum*

Kadının Çalışma Hayatına Girmesiyle Oluşan Aile İçi Roller Sistemindeki Değişim ve Din İlişkisi (Niğde Örneği)

aslında toplum için maddi bir beklentim artık fazla yok gibi.” (T.M., 33, Öğretmen) demiştir. Başka bir katılımcı sosyal statüye vurgu yaparak ekonomik sebepleri sıralamış ve “toplum içerisinde bir statü sağlaması benim için birinci neden ikinci olarak maddi olarak daha rahat olmak istemem, aile gelirine katkı sağlamak olarak sayabilirim.” demiştir. Yine başka bir katılımcı “bağımlı olmamak, ekonomik özgürlük ve daha iyi şartlarda yaşamak için çalışıyorum.” (E.K., 31, Öğretmen) diyerek ekonomik sebeplere vurgu yapmıştır. Bir başka katılımcı sadece sosyal statüye vurgu yaparak “tabi ki de kendimize daha güvende hissediyorum. Çalışmazken bu şekilde değildim çok daha çekingendim hani insanların konuşurken gözünün içine bile bakmazdım kendi adıma ama çalışınca daha güçlü hissediyorsun toplum içinde sosyalleşmek zorundasın ister istemez.” (C.S., 40, Öğretmen) demiştir. Diğer katılımcılar da aynı doğrultuda görüşler belirtmişlerdir.

Tablo 19. Dindarlık Değişkenine Göre Kadınların Çalışmasının Zorunlu Hale Gelme Durumu Hakkındaki Görüş

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5,790	3	1,930	8,648	0,000
Gruplar içi	37,489	168	0,223		
Toplam	43,279	171			

26

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeyi değişkenine göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşleri incelenmiş ve istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05 = 0,000$).

Tablo 20. Dindarlık Değişkenine Göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşlerine ilişkin LSD Analizi

Dindarlık Düzeyi	Dindarlık Düzeyi	Ortalama fark (I-J)	Standart hata	P
Çok Dindarım	Dindarım	1,14109*	0,24083	0,000
	Biraz Dindarım	0,96875*	0,24346	0,000
	Dindar değilim	1,25000*	0,36079	0,001

Tablo 20’de dindarlık değişkenine göre kadınların çalışmasının zorunlu hale gelme durumu hakkındaki görüşleri arasında meydana gelen anlamlı farklılığın hangi dindarlık düzeyleri arasından meydana geldiğinin tespiti için LSD analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 20’de verilmiştir. Söz konusu farklılığın “Çok dindarım” diyenlerin verdiği cevaplar ile dindarım, biraz dindarım ve dindar değilim diyenlerin verdiği cevaplar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı saptanmıştır. Bu veriler bize kadının çalışması konusunda geleneksel anlayışın dini birtakım donelerle desteklendiğini göstermektedir. Kadınlarda dindarlık düzeyinin artması kadının çalışma hayatında olması konusundaki düşünceleri anlamlı bir şekilde değiştirmiştir diyebiliriz.

Tablo 21. Dindarlık Değişkenine Göre Dini Pratikleri Yerine Getirme Durumu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	32,502	3	10,834	36,250	0,000
Gruplar içi	50,808	170	0,299		
Toplam	83,310	173			

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeylerine göre dini pratikleri yerine getirme durumu arasında anlamlı farklılığın olup olmadığının tespiti için yapılan analizde istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05 = 0,000$).

Tartışma ve Sonuç

Avrupa’da gerçekleşen sanayi devrimi ile birlikte bugün modern öncesi çağ diye adlandırılan dönemin yerleşik yaşam kalıpları köklü değişikliklere uğramıştır. Zaman içinde üretim kalıplarının mekansal değişimi en çok geleneksel aile kurumunu etkilemiştir. Aile bir üretim mekanı olmaktan çıkmış ve bu görev aile dışına taşınmıştır. Aileye ait olarak görülen, çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesi, yiyecek içecek temini, boş zaman geçirme, dinin yaşanması ve bunun çocuklara aktarımı gibi birçok görev özel veya kamu kurumlarına devredilmiştir. Bundan en çok ev ile özdeşleşen kadın etkilenmiştir.

Kadının belli düzeyde gelir getirecek şekilde çalışması, yani ekonomik özgürlüğüne kavuşması, toplum içinde kendine tanımlanan geleneksel alanın dışına çıkmasına imkan tanımıştır. Kadının çalışması ile aile içindeki rol dağılımı yavaş da olsa değişmeye başlamıştır. Kadının çalışması, kadının konumu ve rolleri ile ilgili geleneksel dini anlatının da değişmesine sebep olmuştur. Çalışan kadın kendisi için yeni oluşan durumu, geleneksel yorumu atlayarak, dinin ilk dönemine yaptığı atıfla açıklama yoluna gitmektedir. Dinin daha çok bilgi ve ahlaki yönü ön planda iken geleneksel uygulamalar terk edilmiş görünmektedir. Yaptığımız nicel ve nitel çalışma bu durumu ispatlar niteliktedir.

Değişimin gerçekleştiği bir unsur da kadınların modern anlamda iş gücüne ve çalışma hayatına katılmalarıdır. Denencesi tablo 7., 8., 9. İle doğrulanmıştır. Bu tablolardaki veriler kadınların çalışmasının ekonomik özgürlükle birlikte geleneksel değer ve yorumlardan uzaklaştığını göstermektedir.

Çalışma hayatına katılan kadınların aile içindeki geleneksel rolleri değişmiştir. Bu denence de tablo 9. İle doğrulanmaktadır. Tablo 9'da evde, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili işlerin kim tarafından yapıldığı incelenmiştir. Tablo ye göre araştırmaya katılanların %55,5'i eşiyile birlikte yaptığı, %20,2'si tek başına yaptığı ve %17,9'u ise kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde yardım aldıkları saptanmıştır. Tablomuzda kadın için geleneksel anlamda tanımlanan rollerin değiştiğini görmekteyiz. Kadının çalışıyor olması ev içinde rollerin büyük oranda paylaşılmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Ev işleri ve çocuk bakımının doğrudan kadının görevi olarak algılandığı geleneksel anlayıştan bu işlerin eşler tarafından paylaşıldığı ya da dışardan yardım aldığı görülmektedir.

Çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre eş olma rolleri değişmiştir. Bu denence tablo 11. Ve 13. İle doğrulanmaktadır. Aile ekonomisine katkı sağlamanız aile içerisinde kararlarda söz hakkınızı artırdığını düşünüyor musunuz? Sorulmuş ve Araştırmaya katılanların %71,9'u aile ekonomisine katkı sağladığından dolayı aile içerisinde kararlarda söz hakkını artırdığını düşündüklerini, %15,7'si kısmen artırdığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca %12,4'ü ise bu durumun söz hakkı üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Hayır cevabını verenlerin nedenleri Tablo 13'de incelenmiştir. Kadının çalışması ve eve belli oranda gelir getirmesi, aile içinde alınan kararlarda kadının söz hakkını artırdığını düşünmektedirler. Yaptığımız görüşmelerde de benzer sonuçlara ulaştık. Örneğin katılımcılardan biri *"Evet, mesela örneğimi en yakınımından teyzemden verebilirim ev hanımı kendisi, birçok örneğini de verebilirim, teyzem çok fazla karışamaz eşinin kararlarına ve baskıcı tutumuna karşı, ama eşim çalıştığı için fikirlerime daha da değer veriyor diye düşünüyorum."* (L.K., 44, Öğretmen) demiştir. Başka bir katılımcı *"Artırıyor tabi ki, bir şey alacağımız zaman bu büyük bir eşyada olabilir küçük bir şeyde olabilir oturup beraber karar veriyoruz, çocuklarımızın geleceğiyle ilgili fikir alışverişinde bulunuyoruz, bu karşı taraftakinin senin fikirlerine saygı duyduğunu gösteriyor, parayı nasıl harcamamız gerektiği konusunda ekonomik planlamayı beraber yapıyoruz."* (Ç.G., 37, Akademisyen) demiştir. Yaptığımız görüşmelerde katılanların tamamı aynı doğrultuda görüşler söylemişlerdir. Kadının çalışması ev içi veya dışı alınan kararlarda ortak hareket etme noktasında olumlu etkisi olduğunu burada görmekteyiz.

Araştırmaya katılanların aile içerisinde çocukların yetiştirilmesi ile ilgili görüşleri sorulmuş ve Araştırmaya katılanların %92,2'si çocukların yetiştirilmesinin aile içinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini, %6,1'i ise kadının asli vazifesi olduğunu ifade etmişlerdir. Burada ortaya çıkan sonuç, geleneksel anlamda kadının asli vazifesi olarak algılanan çocukların yetiştirilmesi konusunun çalışan kadınlar tarafından böyle algılanmadığını ortaya koymaktadır.

Bu anlamda çocuk yetiştirilmesi rolünün ev içerisinde eşit bir şekilde paylaşılması gerektiği görüşü ağır basmaktadır.

Çalışan kadınların dindarlık algısı farklılaşmıştır. Bu farklılaşma, geleneksel dindarlık kalıplarından uzaklaşma yönündedir. Tablo 7. De dinin geleneksel anlatısına verilen cevap bu denenceyi doğrulamaktadır. Geleneksel anlamda dinin yanlış anlaşılıp yorumlanması kadının toplum içerisindeki rolünü kısıtlamıştır önermesine ise çalışmaya katılanların %52,2'si tamamen katıldığını, %32,0'ı katıldığını ifade etmiştir. Din, kadının geleneksel rolünü tahkim edici bir rol oynarken zaman içinde onun modern dönem içindeki yeni rolünü de destekler yorumlar yine kadınlar tarafından üretilmiştir.

Kaynakça

Adler, Alfred (1998), *İnsanı Tanıma Sanatı*, çeviren: Kâmuran Şipal, İstanbul: Say Yayınları.

Akis, Yasemin, Özakın, Ülkü, & Sancar, Serpil (2009), "Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketi" *Cogito Dergisi*, (58), 245-258.

Aydın, Mustafa (2013), "Aile ve Din/İslam", *Sistemantik Aile Sosyolojisi*, (Edt. Mustafa Aydın), Konya: Çizgi Kitabevi, 315-333.

Bayhan, Vehbi (2013), "Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet", *Toplumsal Cinsiyet, Doğu Batı Dergisi*, Kasım, Aralık, Ocak, Sayı: 63, 147-164.

Çeler, Zafer (2013), "Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı", *Toplumsal Cinsiyet, Doğu Batı Dergisi*, Kasım, Aralık, Ocak, Sayı: 63, 165-184.

Çıngı, Hülya (1994), *Örnekleme Kuramı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi.

Dökmen, Zehra Y. (2015), *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Giddens, Anthony (2014), *Mahremiyetin Dönüşümü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gökçe, Birsen (1991), "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları-1*, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, 210-228.

Göle, Nilüfer (2011), *Melez Desenler İslam ve Modernlik Üzerine*, İstanbul: Metis Yayınları.

Hablemitoğlu, Şengül (2009), *Toplumsal Cinsiyet Yazıları Kadınlara Dair Birkaç Söz*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Kasapoğlu, M. Aytül (1994), "Aile ve kadın araştırmaları için yedi temel rol ve statü", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 15, 217-233.

Pur, Necla (1992), *Türkiye'de Kadın İşgücü ve Sorunları*, Başbakanlık, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını, Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Konulu Konferans Tebliğleri, 23-29.

Sayın, Önal (1991), "Aile İçi İlişkilerin Toplum Ve Birey Boyutunda Çözümlemesi", Aile Yazıları-4, (Der. B. Dikeçligil-A. Çiğdem), Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, 522-538.

Selek, Pınar (2012), "Türkiye'de Özgürlüğü Ararken", Cinsiyetli Olmak (Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar), (Der. Zeynep Direk), İstanbul: YKY Yayınları, 118-129.

Şahin, İlkay (2002), Gelenek ve Değişim Açısından Kadınların Dini Yaşantıları, Tutum ve Davranışları: Boğazlıyan Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Şişman, Nazife (2007), "Küresel Dinamikler Bağlamında Aile ve Kadın", Günümüzde Aile: Uluslararası Aile Sempozyumu, (ed. Ö. Çaha), İstanbul: Ensar Neşriyat.

Takiş, Taşkın (2013), "Kadın İsimlerinin Kısaltılışının Trajedisi Üzerine", Toplumsal Cinsiyet, Doğu Batı Dergisi, Kasım, Aralık, Ocak, Sayı: 63, 1-4.

Topçuoğlu, Abdullah (2010), Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

Yapıcı, Asım (2016), Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Young, İris Marion (2009), "Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet", Feminizm, Cogito Dergisi, (58), 39-57.

Yüce Tar, Yasemin (2013), 2000'ler Türkiye'sinde Müslüman Kadının "Kadın Sorunu", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.